

Симеон Маринковић • Славица Марковић

ЧИТАНКА

за **шести** разред основне школе

ЧИТАНКА

за шести разред основне школе прво издање

- Ауџори* Др Симеон Маринковић
Славица Марковић
- Илустровали* Душан Павлић, Ивица Сивановић, Милан Павловић, Тихомир Челановић,
Добросав Боб Живковић и Милица Ненадић
- Речник израдила* Виолета Бабић
- Рецензенти* Проф. др Сиваниша Величковић, Филозофски факултет, Ниш
Мр Александра Сиванић, професор српског језика и књижевности, Београд
Миодраг Срећеновић, професор српског језика и књижевности, ОШ „Ј. Змај“, Ситоња
- Лектор* Виолета Бабић, Ивана Игњатовић, Мирјана Делић
- Уредник* Анђелка Ружић
- Ликовни уредник* Душан Павлић
- Припрема за штампу* Небојша Мишић
- Издавач* Креативни центар
Градишанска 8
Београд
Тел./факс: 011/ 38 20 464, 38 20 483, 24 40 659
- За издавача* Мр Љиљана Маринковић
- Штампа* Публикум
- Тираж* 3.000
- Copyright* © Креативни центар 2015

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:821-82(075.2)

**ЧИТАНКА за шести разред основне
школе** / [приредили] Симеон Маринковић,
Славица Марковић ; [илустровали] Душан
Павлић ... [и др.] ; речник израдила
Виолета Бабић]. - 1. изд. - Београд :
Креативни центар, 2015 (Београд :
Публикум). - 150 стр. : илустр. ; 26 cm

Тираж 3.000. - Регистри.

ISBN 978-86-529-0192-0

1. Маринковић, Симеон, 1941 [приређивач,
сакупљач] 2. Марковић, Славица,
1967 [приређивач, сакупљач]

COBISS.SR-ID 212709900

Министар просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије одобрио је издавање и употребу овог уџбеника у оквиру уџбеничког комплета за српски језик у шестом разреду основне школе решењем број 650-02-334/2014-06 од 14. 1. 2015

Симеон Маринковић ▪ Славица Марковић

ЧИТАНКА

за ШЕСТИ разред основне школе

Креативни центар

→ ВОДИЧ

→ Уводно ишћање

→ Анализа текста

Процена нивоа задатака
одређена на основу наставничког искуства:

- основни ниво** – задаци у којима ученик препознаје основне појмове и примењује знања у једноставним ситуацијама
- средњи ниво** – задаци у којима ученик примењује стечена знања у сложенијим ситуацијама
- напредни ниво** – задаци који од ученика захтевају способност уочавања, упоређивања и језичко стваралаштво

→ Речник

→ Књижевни појмови

→ Из живота писца

→ Домаћи задатак

→ Кључне речи

Плава звезда

Текстови у овом поглављу највише говоре о људским тежњама, жељама и сновима.

УЧИЋЕШ О:

- правилима изражајног читања и рецитована
- свадбеним и породичним народним лирским песмама
- успаванкама
- разликама између научног и књижевног текста
- начину исказивања сопственог става
- аутобиографији
- градацији и контрасту
- портрету у књижевном делу

МОЋИ ЋЕШ И ДА:

- научиш да рецитујеш песму *Плава звезда* Мирослава Антића
- прочиташ дело *Аутобиографија* Бранислава Нушића и о њему напишеш писмени састав
- смислиш и напишеш наставак приче *Чудесна сйрава* Бранка Ћопића
- обновиш знање о стилским фигурама
- обновиш знање о одликама народне бајке

Да ли знаш *шџа* значи *лајтинска* изрека Преко трња до звезда (Per aspera ad astra)? *Шџа* све може да значи реч звезда у *шџој* изреци? Која *џ*ренесена значења у њој има реч трње?

Мирослав Антић

ПЛАВА ЗВЕЗДА

Иза шума, иза гора, иза река, иза мора,
жбуња, трава,
– опет ноћас тебе чека чудна нека звезда плава,
звезда права.

Чак и ако не верујеш,
пробај тога да се сетиш.
Кад зажмуриш и кад заспиш, ти покушај да је чујеш,
да одлетиш,
да је стигнеш и ухватиш и сачуваш кад се вратиш.

Али пази:
ако није сасвим плава, сасвим права,
мора лепше да се спава, да се сања до свитања,
мора даље да се лута,
– тристо пута,
петсто пута,
мора друга да се нађе ... трећа ... пета ...
мора у сну да се зађе на крај света
и још даље иза краја – до бескраја.

Мора бити такве звезде.
Шта се чудиш?
Пази само да је негде не испустиш док се будиш.
Пази само да се негде не изгуби,
не повреди.
Таква звезда у животу много значи, много вреди.

Ја ти нећу рећи шта је ова звезда плава,
звезда сјајна.
Кад је нађеш – сам ћеш знати.
Сад је тајна.

Мирослав Антић (1932–1986) рођен је у селу Мокрину код Новог Сада. Он је наш највећи песник првих љубави. Познате су му књиге: *Насмејани свет*, *Плави чујерак*, *Шашава књиџа*, *Гарави сокак*, *Оловка џише срцем*, *Хоџајући на рукама* и друге.

Анализа текста

1. Шта све може да буде плава звезда у нашем животу?
2. Зашто песник каже да се плава звезда налази *иза шума, иза јора, иза река, иза мора, жбуња, шрава*?
3. Шта треба чинити ако звезда није *сасвим йлава, сасвим йрава*?
4. Како може да се ухвати и сачува плава звезда? Пронађи и објасни стихове који о томе говоре.
5. Зашто се на крају песме каже да је плава звезда *сада шајна*?
6. Издвој и објасни стихове који у теби буде јака осећања.
7. Шта је то што теби представља плаву звезду?
8. Објасни зашто је важно да човек има своју плаву звезду.
9. Шта у песми значи реч *сањати*? Шта значи *сањати на јави*?
10. Шта је све потребно да човек чини да би остварио своје жеље, своје снове?
11. Наведи три епитета које песник користи кад описује ту звезду. Објасни њихово значење.
12. Издвој речи у песми које се римују.

Мирослав Антић о својим песмама

„Моје песме нису песме, него писма свакоме од вас. Оне нису у овим речима које читате, него у вама, а речи се употребљавају само као кључеви... Само сам почео да говорим нешто што треба и даље говорити, лепше од мене, шареније од мене и друкчије од мене, а сличније вама.“

О читању и разумевању песме

„Прочитати као што треба лирску песму никако није узалудан труд; зато њу треба проучавати. Треба с песником искрено поделити висока осећања, треба душом и телом саосетити сваку његову реч.“

Н. В. Гојољ

Домаћи задатак

- Научи да изражајно читаш и рецитујеш ову песму. Погледај на крају књиге упутство (стр. 146).

Кључне речи: епитет, рима

Vile su mitska bića, zamišljena kao lepe dugokose devojke obučene u bele haljine. Zaljubljuju se u junake i čobane. Nekada ljudima čine dobro, a nekada mogu i da im napakoste...

Seti se još nekog narodnog verovanja o vilama.

Narodna bajka

MALA VILA

Rečnik

šišano kumstvo – narodni običaj prvog šišanja kose

tamjan – crvenkasta smola koja se dobija od jednog afričkog drveta

posve – sasvim, potpuno

lučica – iskra, svetlost

amanet – ovde znači: svetinja

Bili kralj i kraljica, pa imali jedinca sina. Kad je kraljević već narastao, proslaviše njegovo šišano kumstvo i na čast pozvaše najviđenije ljude iz svoga kraljevstva. Bijeli dvori zasjaše od zlata, srebra i dragog kamenja i od tisuću svijeća. Kad uvečer u vrtu povedoše kolo, uhvatiše se djevojke sve jedna ljepša od druge, a sve gledahu u kraljevića milo i drago, da ga pojedu očima.

U ponoć se razidoše gosti, a kraljević ode u gaj od starih lipa, jer je bila mjesečina kao dan, a njemu se nije spavalo. Čarobno bješe pogledati na tamne sjene debeloga drveća. Kroz granje se uvlačila mjesečina i padala po zemlji u čudesnim šarama. Lipe su mirisale kao tamjan iz crkve. Kraljević je polagano šetao, zamišljen, po mekanoj travici. Kad je izašao na proplanak, najednom ugleda pred sobom usred mjesečine na travi malu vilu odjevenu u krasne haljine od finog platna zlatom vezena. Kosa joj je bila duga i spuštена niz pleća, a na glavi joj se blistaše zlatna kruna ukrašena dragim kamenjem. Ali je bila posve, posve mala. Kao lučica! Kraljević u čudu zastane i zagleda se u nju, a ona progovori glasom kao da srebrno zvonce zvoni:

– Moj lijepi kraljeviću! I ja sam bila pozvana na tvoje kumovanje, ali nisam smjela doći u kolo jer sam tako malena; nego ti se ovdje klanjam, na ovoj sjajnoj mjesečini, koja je meni sunčev sjaj.

Kraljeviću se mala vila svidje. Nije se nimalo poplašio ove noćne pojave, nego joj pristupi i uze je za ručicu. Ali mu se ona ote i nestade je. Ostade mu u ruci samo njena rukavica, tako mala da ju je jedva navukao na svoj najmanji prst. Tužan se vrati u dvore i nikome ne reče ni riječi s kim je bio. Ali, drugu noć opet dođe u vrt. Hodio je po bijeloj mjesečini i tražio malu vilu. Ali nje nigdje ne bješe. Od žalosti izvadi iz njedara malu rukavicu i poljubi je. U taj mah stvori se pred njim vila. Kraljević se toliko obradovao da se ne može iskazati koliko. Sve mu je srce u grudima igralo od miline. Dugo su šetali po mjesečini i čavrljali. Kraljević se začudi kad opazi da mala vila sve jednako raste dok s njim govori. Kad su se rastali, bila je dvaput veća nego sinoć. Kad joj je vratio rukavicu, nije ju mogla više navući.

– Uzmi je, pa je čuvaj kao amanet – reče mala vila i nestade je.

– Nosit ću je na srcu – reče kraljević.

Svaku noć su se odsad sastajali njih dvoje u bašti. Dok je sunce sijalo, kraljević je muku mučio. Cio dan je bio tužan, jedva je čekao da izađe mjesec i samo je na nju mislio i pitao se hoće li noćas doći.

Kraljević je sve više ljubio malu vilu, a ona je svaku noć rasla i bivala sve veća i veća. Kad je prošlo devet noći, bješe pun mjesec, a vila je narasla – velika kao kraljević. Veselo ga dočeka i reče:

– Dokle god bude mjesečine, ja ću ti dolaziti.

– A ne, draga moja! Ja ne mogu živjeti bez tebe. Ti moraš biti sasvim moja. Ja ću te učiniti kraljicom.

– Dragi moj – reče vila – hoću biti tvoja, ali samo tada ako ćeš me uvijek i samo mene jedino voljeti.

– Uvijek, uvijek! – povikao je kraljević bez razmišljanja. – Samo tebe, druge nikad ni pogledati neću.

– Dobro! Ali pamti što kažem: samo dokle budeš držao riječ, bit ću tvoja.

Poslije tri dana proslaviše svadbu dvoje mladih. Ljepoti vilinoj se divio sav svijet. Sretno su živjeli sedam godina i onda umrije stari kralj.

Na pogreb mu dođoše mnogi podanici. Pored odra čuvale su mrtvaca najljepše gospođe iz čitave zemlje. Bila je tu i jedna djevojka crvene kose, a crna oka. Ta se nije Bogu molila, nit je mrtvog kralja gledala, nego je samo očima pratila mladoga kraljevića. Vidio je i on da ga lijepa gospođa gleda i bilo mu drago. Kad je velika pogrebna povorka krenula na groblje, pogledao je kraljević tri puta u zamamnu ljepoticu, vodeći za ruku svoju ženu. Najednom mu se žena spotakne na svoju suknju i malo što ne padne.

Rečnik

zamaman – zanosan

Rečnik

alem-kamen – dragulj, dijamant

– Ju! Gle, suknja mi je preduga! – uzvikne.

Kraljević nije ni opazio da se ona smanjila. Kad su pokopali staroga kralja, prođe ona ljepotica crvene kose odmah uz kraljevića putom kući, a on je ispod oka sve u nju pogledavao. Tako nije vidio da mu je žena sve manja. Kad stigoše kući pod stare lipe – nestade je posve.

Tada kraljević uzme za ženu gospođu crvene kose, a crnih očiju. Ali s njome nije ni tri dana sretno živio. Tražila je da joj kupi postelju od samog alema kamena, željela je sad ovo, sad ono, a sve same stvari kakvih i nema na svijetu. Kad on nije mogao ispuniti joj želje, ona je plakala, svađala se s njim, grdila ga. Kad mu bješe već dozlogrdilo, on je otjera.

Tad tek vidje što je učinio. Uzdisao je i jadikovao za malom vilom. Ponovno je odlazio pod stare lipe svake noći obasjane mjesečinom ne bi li dozvao svoju lijepu i dobru vilu. Zvao je zvao, čekao i čekao, i već postao i starac. Ali se ona nikada više nije vratila.

Analiza teksta

1. Opiši svečanost posvećenu kraljeviću.
2. Kojim je detaljima opisan izgled male vile pri prvom susretu s kraljevićem?
3. Objasni šta znači *zvonak glas*. Kakav još može da bude glas?
4. Šta možeš da zaključiš o osećanjima kraljevića i male vile iz rečenice: *Dugo su šetali po mesečini i čavrljali?*
5. U bajci pronađi detalje iz kojih se vidi kako se kraljević postepeno zaljubljuje u malu vilu.
6. Koji je bio uslov za vilin i kraljevićev srećan život?
7. Zašto je mala vila nestala?
8. Objasni zašto je važna vernost u prijateljstvu i ljubavi.
9. Podeli bajku na tri celine i smisli naslov za svaki deo.
10. Na osnovu teksta izvedi zaključak o jednoj osobini svakog od navedenih likova iz ove bajke.
11. Navedi dva argumenta kojima ćeš potvrditi da je ova priča narodna bajka.
12. Koju karakteristiku bajke ne nalazimo u ovoj bajci?
13. Koje tri reči od ponuđenih smatraš ključnim motivima ove bajke: *ljubav, vernost, lepota, bogatstvo, neverstvo?*

Свадбени обичаји су људима одувек били важни. Праћени су џесмом, иџром и обредима који су славили срећан живоџ младеца, здравље и боџаџство будуће џородице. Да ли знаш неки свадбени народни обичај?

СВАДБЕНЕ НАРОДНЕ ЛИРСКЕ ПЕСМЕ

Молила се младожење мајка
старом свату и великом куму:
„Зарана ми снају доведите,
да донесе сунце у недрима,
у рукав’ма сјајне месечине,
да огреје беле дворе моје“.

Заран, Павле, заран, мили брале,
зараном ми снају прстенујте.
Кад будемо девојачком двору,
мили брале, не гледај пред себе,
не погледај тамо и овамо.
Од куће ће изгрејати сунце,
кад изведу лепоту девојку.
Ти не гледај венце ни обоце,
не гледај јој свилене зубуне,
нит јој гледај везене рукаве;
зубуне су терзије шарале,
рукаве су везиље навезле,
а венце су кујунције виле;
већ јој гледај стаса и образа,
с ким ћеш, брале, века вековати.

Гором иду Јовови сватови,
у гори их ноћца застанула;
сви сватови на поље заспали,
ђевер с снахом под жутом наранчом.

Ђевер спава, а снаха не спава,
него руни цвијет од наранче;
један јој се цвијет омакнуо,
па џеверу на лице пануо.
Тад се џевер од сна разабрао,
па је својој снахи говорио:
„Снахо моја, од злата јабуко,
што ће тебе цвијет од наранче?“
Ма џеверу снаха говораше:
„Ој џевере, мој златни прстене,
У Јова ми доста рода кажу,
мало сам им парићала дара;
ако буде рода господскога,
примиће ми цвијет за дарове“.

Речник

заран – рано; на време

ободац (мн. обоци) – наушница, минђуша

зубун – врста капута од сукна

терзија – занатлија који кроји и шије ношњу, кројач

кујунција – занатлија који израђује предмете од злата и сребра, златар

рунити – откидати, кидати, крунити

парићати – спремити, припремити

Вук Стефановић Караџић (1787–1864) рођен је у Тршићу код Лознице. Сакупљао је народне песме, приповетке и друге умотворине. Написао је прву граматику и први речник српског језика и усавршио азбуку. Писао је о догађајима и личностима свога доба, као и о животу и обичајима нашег народа.

Анализа текста

1. У првој песми на сликовит начин исказано је какву снаху жели младожењина мајка. Објасни шта значе њене жеље:
*да донесе сунце у недрима,
у рукав'ма сјајне мјесечине,
да отреје беле дворе моје.*
2. Објасни значење стихова из друге песме:
*Од куће ће изтрејати сунце,
кад изведу лейошу девојку.*
3. Шта сестра саветује брату младожењи?
4. Наведи са чиме се пореди снаха из треће песме. Зашто?
5. Са чиме се пореди девер? Зашто?
6. Због чега је забринута невеста из треће песме?
7. Пронађи у овим песмама епитете и издвој их. Шта запажаш, који се епитети често појављују у народним песмама?
8. Објасни значење израза *век вековаџи*.
9. Колико слогова имају стихови у овим песмама? Како се назива та врста стихова?
10. Пронађи у овим свадбеним песмама неколико речи и израза који показују сликовитост народног језика.

Књижевни појмови

Свадбене народне песме су врста лирских обичајних песама које прате свадбене обичаје од прошевине до долазка невесте у младожењину кућу. У њима се слави лепота младенаца и исказује жеља да живе срећно.

„У нашим је народнијем пјесмама за нас најдрагоцјенија чистота и сладост нашега језика: кад би књижевници наши то познавали, онда не би кварили и грдили највећу драгоцјеност свога народа, свој народни језик, него би се трудили научити га из народнијех пјесама.“

Вук Стефановић Караџић

Пре два века Вук Караџић је истичувао животи и обичаје у Србији. Његови записи градоносно су сведочанство о животи српског народа тог времена.

Вук Стефановић Караџић

ЖИВОТ И ОБИЧАЈИ НАРОДА СРПСКОГ

(Одломак)

Речник

ђечерма – одевни предмет без рукава, јелек, прслук

искати – захтевати да се нешто добије, тражити

дукат – златан новац, златник

ласно – лако

јамачно – поуздано, сигурно

ЖЕНИДБА У СРБИЈИ

У Србији и данас доста пута испросе и доведу дјевојку, а нити је момак видио њу ни она момка, него се родитељи гледају и договарају. Кад отац жени сина, он не гледа толико на дјевојку колико на људе од каквих је; нити дјевојка смије казати оцу, или брату, да неће поћи за онога за кога је он даје. Тамо се још не траже новци уз дјевојку, него се за њу дају, нпр. брату чизме или ђечерму, матери какву хаљину, тако сестри и свима осталима понешто, а особито новаца у кућу. У Србији су прије неколико година тако много искали за дјевојке да се сиромаш човек није могао ожени; зато је Црни Ђорђије био издао заповијест да није слободно искати (ни узети) за дјевојку више од једног дуката.

ОТМИЦА

У Србији су се отимале дјевојке до нашега времена. Млада су момчад врло рано ишла у отмицу, и често су нудили један другог: „Ајде, море, да ти отмемо ту или ону дјевојку“. У отмицу се иде с оружјем каквог на војску. Кадшто отмичари доврбају дјевојку код стоке, или кад пођу на воду, па је ухвате и одведу; а кадшто ударе на кућу ноћу (као хајдуци), па обиђу кућу и свежу дјевојачкога оца и браћу, док нађу дјевојку и одведу. Кадшто се побију дјевојачка браћа и рођаци с отмичарима, као што је у Јадру (у селу Клупцима) године 1805. погинуо дјевојчин брат и један отмичар; и дјевојку опет нијесу могли отети. Зато отмичари не смију ласно да ударе на кућу гдје знају да има много рода у дјевојке, а особито гдје је село сложно; јер и сељаци, како стану пушке пуцати и учини се буна, спопадне сваки своју пушку, па трчи у помоћ.

Највише се догоди те отимају дјевојке кад момак запроси дјевојку, па му је не даду; а кадшто је и не просе (кад знаду да је неће дати), него управо отиду и отму, а момак је није ни видио. Дјевојку отимају онајвише момчад која немају родитеља или, ако их имају, а они их не слушају, него се скићу којекуда; а за поштена момка и од поштена рода слабо ће кад отети дјевојку, нити ће такви момак отићи у отмицу. Црни је Ђорђије био забранио отимати дјевојке: издао је заповијест да ће свакога момка

за кога отму дјевојку погубити, попа који вјенча отету дјевојку обријати (распопити), кума, дјевера и старог свата шибати, а осталијем отмичарима сваком по 50 батина ударити. Пошто Турци 1813. године владају Србијом, отмица се опет поврати, али је послије кнез Милош Обреновић, судивши неколицини по закону Карађорђевићу, истријеби сасвијем у подручју својему, а под владом турском јамачно је и сад у обичају.

Анализа текста

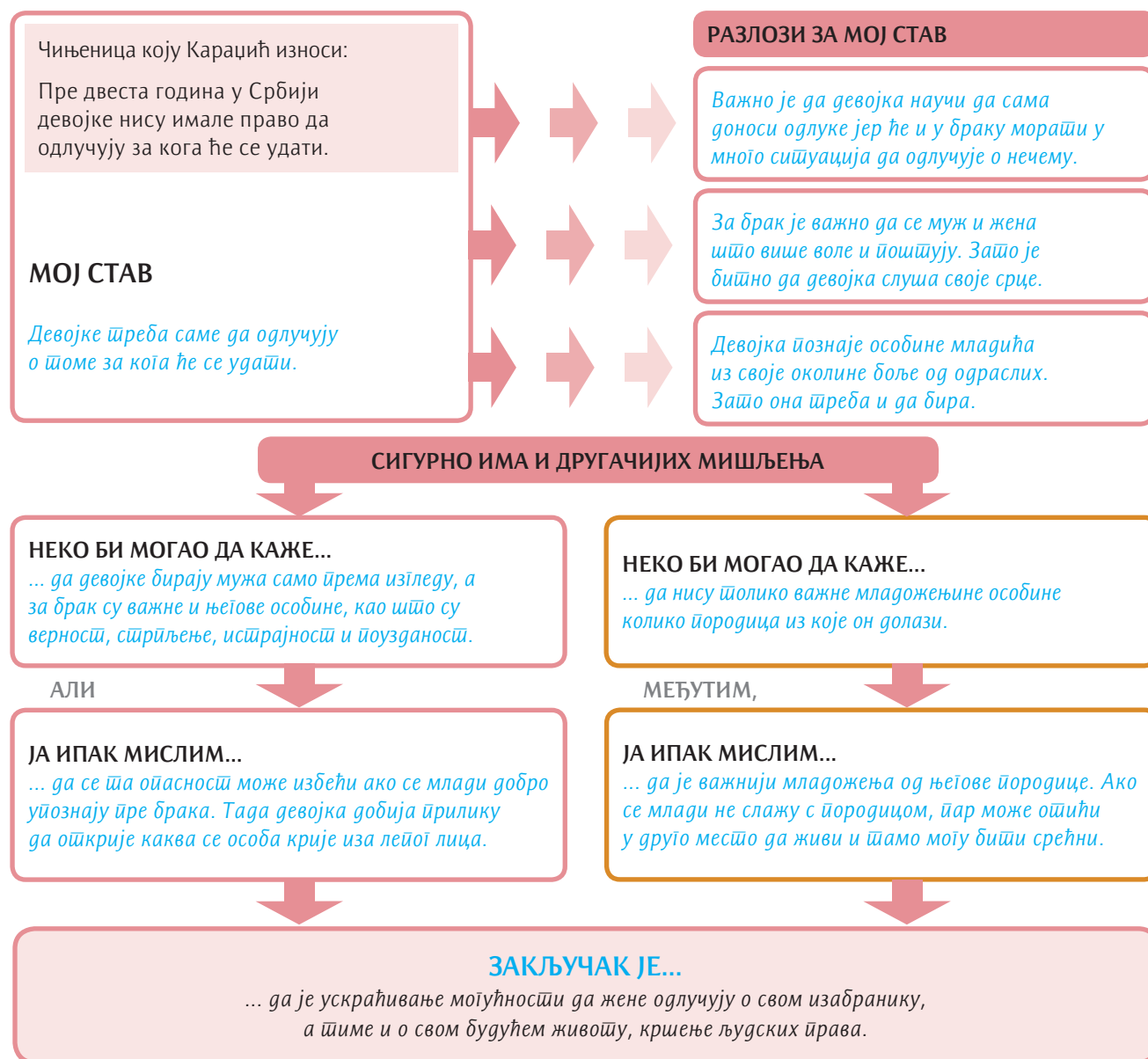
1. Пронађи реченицу из које се сазнаје ко је одлучивао о удаји и женидби младих у Вуково време.
2. Објасни на шта су родитељи гледали када су женили своје синове.
3. Зашто је Карађорђе донео заповест *да није слободно искаћи (ни узети) за девојку више од једној дукаћи*?

Покажи свој став

Став је мишљење о неком проблему које си спреман да браниш и спроведеш у дело. Став изграђујеш у вези с проблемима који нису једноставни за решавање. Због тога није лако пронаћи исправан став према њима. Људи о таквим проблемима најчешће имају различите ставове. Свако верује да је баш његов исправан и покушава да у то убеди остале. За став је важна увереност да си у праву и спремност да убеђујеш у то и друге.

Вук Караџић у овом тексту описује чињенице о женидбеним обичајима у некадашњој Србији, оно што се стварно дешавало пре двеста година. У тексту није исказао свој став о тим обичајима – да ли мисли да су добри или их осуђује. У вези с текстом показаћемо како би могао да изгледа један став о таквом удавању девојака.

Кључне речи: став, људска права

